

Predmet: Lovas (Ljuban devetak i dr.)

Broj predmeta: K.V. br. 6/07 (od 01.01.2010. godine broj predmeta je K. Po2 br. 22/10)

Glavni pretres: 21.22. i 23 04. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Braniac optuženog Devetaka, Devčića i Bačića ponovo je tražio da Veće udalji iz sudnice punomoćnicu oštećenih Natašu Kandić, jer će je odbrana pozvati za svedoka. Veće je odbilo predlog. Zatim je branilac Radojičića advokat Gradimir Nalić tražio da se Nataša Kandić udalji iz sudnice jer će biti pozvana kao svedok. Sud je doneo rešenje da će naknadno odlučiti o tom predlogu.

Odbojna optuženog Ljubana Devetaka

Optuženi je razumeo optužnicu i ne oseća se krivim ni po jednoj tački optužnice. Roden je u Lovasu, gde je završio osnovnu školu. Godine 1981. napravio je kuću u Lovasu, sa namerom da tu živi kao penzioner. Pre početka rata otvorio je firmu u Novoj Pazovi [Srbija], gde je u to vreme živeo. Po izbijanju rata uključio se u pružanje pomoći srpskom narodu u Hrvatskoj. Sa još nekim prijateljima osnovao je Srpsku demokratsku stranku Krajine (SDS Krajine), koja je delovala lokalno. Predsednik je bio Branko Krneta iz Nove Pazove. Kasnije je osnovana SDS Krajine na nivou Srbije, čiji je predsednik bio dr. Velimir Branković, direktor fabrike *Galenika*. Optuženi se uključio u rad stranke na nivou Srbije.

U septembru 1991. kod optuženog Devetak počele su da stižu izbeglice iz Hrvatske. Najpre rođaci iz Vukovara. Potom dolazi njegov kum pokojni Milorad Vorkapić, njegov brat Milan zvani Trndo, zatim optuženi Milan Devčić i Željko Krnjajić sa porodicama. Početkom septembra 1991. svi su oni otišli u Šid i uključili su u pripreme JNA za napad na Tovarnik, koji je 20.09.1991. stavljen pod kontrolu JNA. Sutradan je optuženi otišao sa suprugom u Tovarnik da obide nećaka Devčića, Krnjajića i Milorada Vorkapića. Išao je u Tovarnik još dva puta.

Optuženi Devetak upoznao je Mirka Jovića i druge funkcione SNO u septembru 1991. Sretao ih je u kafani *Oaza mira* u Novoj Pazovi, čiji je vlasnik bio brat Branka Krnete. Nikada nije išao u stranku.

Devetak nije organizovao prikupljanje dobrovoljaca za napad na Lovas. Znao je da je Milorad Bastaja u SNO bio zadužen za prikupljanje dobrovoljaca. Nije bio informisan o potrebama za ratište - hrani, ljudstvu i opremi. Ni sa kim nije razgovarao o napadu na Lovas. Dobrovoljci su došli u Tovarnik nekog od dana između 4. i 7.10. 1991. autobusom fabrike *Galenika*. On ih je sačekao u centru Nove Pazove. Sedeo je sa dobrovoljcem Đorđevićem iz Arilja, koji je poginuo za vreme napada na Lovas. Kada su stigli u Tovarnik optuženi je razgovarao sa pukovnikom Dušanom Lončarom, komandantom Druge gardijske brigade. Nisu razgovarali ništa konkretno o napadu na Lovas, sem što mu je pukovnik Lončar rekao da pregovori sa Hrvatima iz Lovasa nisu uspeli i da će se morati ići u oružani napad na selo. Pukovnik Lončar je zamolio Vorkapića i Krnjajića da prikupe što više dobrovoljaca iz SNO za napad na Lovas, posebno one koji su učestvovali u napadu na Tovarnik. Posle tog razgovora Devetak se autobusom vratio u Beograd, gde je u to vreme stanovao. Ponovo je došao u Tovarnik 10.10. 1991. u podnevnim časovima, sa Mirkom Jovićem, komandantom formacije *Dušan Silni* i njegovim saradnikom Miloradom

Bastajom. Primio ih je pukovnik Dušan Lončar, koga je tom prilikom upoznao sa Mirkom Jovićem. Pukovnik ih je obavestio da je Lovas oslobođen i istakao je ulogu dobrovoljaca SNO. Dao im je *pincgauer* sa vozačem da idu u Lovas. U selo su stigli posle 19:00 časova. U centru sela, pred zadrugom, zatekli su jedan tenk, oko koga je stajalo desetak dobrovoljaca i meštana. Optuženi je otisao sa Mirkom Jovićem u svoju kuću da prespavaju. Na ulici je video telo Hrvatice Kate Pavličević. Bila je pogodjena metkom u čelo. Sutradan ujutru obišao je svoje dve sestre i idući kroz selo video je bele čaršafe na pojedinim kućama a i neke ljude koji su nosili bele trake na rukavu.

Ispitivanje optuženog i predočavanja

U vezi sa navodima optužnice da je organizovao okupljanje članova i simpatizera SNO, da je učestvovao u formiranju jedne dobrovoljačke jedinice, koju su sačinjavali meštani Lovasa i pripadnici odreda *Dušan Silni*, da je njima preneta neistinita informacija da u Lovasu ima hrvatskih oružanih snaga, optuženi je negirao svoje učešće u organizovanju te jedinice; znao je da SNO ima dobrovoljce i da je Milorad Bastaja, član te stranke, zadužen za organizovanje dobrovoljaca; o potrebama za ratište, u ljudstvu, opremi i hrani, ništa nije znao, i ni sa kim nije o tome razgovarao.

Optuženi je poznavao pukovnika Dušana Lončara od ranije, pošto su im supruge zajedno radile u Domu zdravlja u Osijeku. O napadu na Lovas nije se dogovarao sa Lončarom, sem što mu je on, kada su se videli u Tovarniku, između 4. i 7.10.1991. godine, rekao da pregovori sa Hrvatima iz Lovasa nisu uspeli i da se mora organizovati napad na selo. Kada ga je video 10.10.1991. godine u podnevnim satima, pukovnik Lončar ga je obavestio da je Lovas osvojen.

Predsednica Veća je optuženom predočila iskaz svedoka Lončara iz istrage da je tražio pomoć vojske za napad na Lovas, našta je optuženi odgovorio da to nije tačno. On je negirao da je držao govor u sedištu SNO u Novoj Pazovi, prilikom polaska dobrovoljaca za Tovarnik, kako je tvrdio Petronije Stevanović; da je govorio da je srpstvo ugroženo; da je nudio novac za učešće u napadu; da je u Tovarniku svakog dana posećivao dobrovoljce; da im je rekao da se napad odlaže dok JNA ne bude spremna, kao i da se dogovorio sa pukovnikom Lončarom da vojska ispalii nekoliko granata pre nego što dobrovoljci krenu u napad.

Negirao je da je prikupljao dobrovoljce za napad na Lovas, kako je optuženi Radojčić rekao u istrazi. Za izjave svedoka Ljubomira Jelića, Slavka Stupara i Nikice Glavočevića, date u istrazi, da je od 4. do 10.07.1991. bio u Tovarniku, da je o napadu vodio razgovore sa vojskom, objašnjavao dobrovoljcima zašto se napad odlaže i da će vojska najpre ispaliti granate na selo, rekao je da su neistinite. Negirao je da je Slavka Stupara postavio za komandanta napada na Lovas.

Dana 11.10.1991. optuženi je u centru sela upoznao kapetana Veljovića koji je rekao da ga je vojska poslala za komandanta sela. Od pukovnika Lončara je dobio raspored da sa jedinicom dode u Lovas. Optuženi je pokazao kapetanu Veljoviću rešenje Vlade SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema da je imenovan za VD direktora zadruge. Rekao je kapetanu Veljoviću da je narod zbumen i da treba da se obrati građanima. Veljović je predložio da se optuženi Devetak obrati i da kaže da ga je vojni komandant postavio za civilnog komandanta sela, da je uvedena vojna uprava i policijski čas, da traži od građana strpljenje dok se stanje u selu ne dovede u redu. Našli su dobošara Šelebaja koji je dobovao da se ljudi okupe i optuženi im je saopštio sve ono što se dogovorio sa kapetanom Veljovićem. To obraćanje trajalo je desetak minuta.

Optuženi nije faktički obavljao dužnost civilnog komandanta sela. Posle održanog govora prošao je kroz selo i video da je proradila kancelarija Mesne zajednice, kao i policija i TO. Smatrao je da i on treba da organizuje svoj posao u zadruzi. Saznao je da je prilikom napada ubijeno oko 20 ljudi. Uveče je razgovarao sa kapetanom Veljovićem o tome šta treba da urade narednih dana. Dogovorili su se da odu kod pukovnika Lončara i traže vreće za sahranjivanje poginulih, rovokopač za kopanje grobnice i uniforme SMB za ljude koji će voziti tarktore i kombajne. Sahranjivanju stradalih nisu prisustvovali porodice.

Formiranje civilne vlasti

Za zadrugu je bio nadležan Ljuban Devetak. Za Mesnu zajednicu je bio zadužen Đuro Prodanović. Komandir policije je bio Željko Krnjajić a od 11.10.1991. Milorad Vorkapić. On je poginuo 23.10.1991. Misli da je optuženi Devčić, nakon pogibije Vorkapića, par dana vršio službu komandira policije a onda je policiju preuzeo MUP Srbije. Ministar unutrašnjih poslova Vlade SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema Boro Bogunović je postavljao komandire policije. Komandant TO je bio Milan Radojičić. Optuženi nije učestvovao u postavljanju komandanta TO i komandira policije.

Sastanci vojne i civilne vlasti održavali su se svake večeri u prostorijama Mesne zajednice. Kapetan Veljović je u svojoj izjavi u istrazi rekao da je tim sastancima rukovodio Ljuban Devetak, međutim on tvrdi da je sastancima predsedavao kapetan Veljović.

Dobrovolje

Optuženi nije izdavao naredbe Zoranu Obrenoviću zvanom *Aždaja*, koji je rukovodio dobrovoljcima, kako tvrde svedok Nikola Vuković i optuženi Petronije Stevanović. Posebno negira da je on bio komandant optuženom Stevanoviću, kako on tvrdi u svojoj odbrani.

Zatvori

Optuženi je 12.10.1991. godine, prilikom obilaska zadruge, saznao da su 10.10. 1991. uveče iznad radionice, u prostoriji gde su ranije držani rezervni delovi za maštine, dovedeni Hrvati. To je saznao od Milana Miljkovića ali mu on nije rekao ko ih je zatvorio. Plašio se da priča jer mu je žena bila Hrvatica. Optuženi je 11.10. 1991. noću spavao u zadruzi ali nije zno da ima zatvorenih ljudi u toj prostoriji iznad radionice.

Policija je bila smeštena u dvospratnoj kući Hrvata Bore Kesera. Tu je bilo sedište vojne komande i stanica policije. Ljuban Devetak je tu preselio svoju kancelariju 21.10.1991. dok je svedokinja Marija Đaković u istrazi tvrdila da je optuženi imao kancelariju u toj kući još 11.10.1991. U toj kući, u podrumu, pukovnik Subotić je 11.10.1991. otvorio zatvor. Došao je u džipu, sa desetak vojnih policajaca u novim šarenim uniformama i opasačima..

Postojao je zatvor u podrumu mesne zajednice. Optuženom je Milan Radojičić [optuženi] rekao da taj zatvor drži vojska. Za taj zatvor saznao je kada je došao kuvar Slobodan da trebuje hranu.

Zatvaranja i saslušanja

Nije naređivao zatvaranje Hrvata, njihova saslušanja, mučenje i telesna povređivanja. Negira navode optuženih Stevanovića i Nikolaidisa, i svedoka Stojana Ilića, da su oni po njegovom nalogu dovodili Hrvate u komandu a da su ih potom saslušavali on i optuženi Devčić.

Izdavanje naredbi za ubijanje

Predsednica Veća je predočila optuženom da optuženi Nikolaidis u svojoj odbrani navodi da mu je naredio da pronađe Hrvaticu Snežanu Krizmanić i dovede je da izdiktira imena Hrvata sa proslave HDZ-a, a potom da je od njega zahtevao da ubije tu devojku. Optuženi nije poznavao pomenutu devojku, dok je sa njenim ocem imao vrlo korektne odnose. Nije gledao video kasete sa skupova HDZ-a i nije naredio privođenje Hrvata koji se vide na tim kasetama. Za te kasete je saznao posle događaja na minskom polju.

Negira da je sa Milanom Radojićem i Milanom Devčićem sastavljao spiskove Hrvata za likvidaciju, kako se navodi u optužnici. Predsednica Veća je optuženom predočila iskaz svedoka Ljubomira Jelića da je pre dolaska pukovnika Kovača, koji je zamenio kapetana Veljovića, naredio Stevanoviću da skloni neke privedene Hrvate, što je svedok razumeo kao naredbu za likvidaciju. Optuženi tvrdi da to nije istina.

Uvođenje prinudnog rada

On nije uveo prinudni rad za Hrvate, kako tvrdi tužilac. Ljudi su sa zadovoljstvom prihvatali poziv za rad jer je trebalo da se sakupi letina i obezbedi hrana za ljudе i stoku. Poziv za rad je oglašavan dobovanjem preko dobošara. Ljudi su se okupljali kod zadruge. Pritvoreni Hrvati nisu išli na rad. Radili su i Srbi. Ljudi su išli na rad pod oružanom pratinjom dobrovoljaca.

Bele trake

Nije naredio Hrvatima da na svoje kuće postave bele plahte i da oko rukava vežu bele trake, kako se navodi u optužnici. On je video bele plahte i trake 11.10.1991. u jutarnjim satima, kada je prolazio kroz centar sela. Zna da su bele trake korištene nakon osvajanja Tovarnika i da je taj metod prenet i u Lovas.

Minsko polje

Optuženi nije dolazio 17.10.1991. uveče u zadrugu niti je bio na sastanku na kojem je potpukovnik Dimitrijević saopštio odluku da 18.10.1991. treba da se okupe Hrvati od 18 do 65 godina i da se formira radni vod radi pretresa terena odakle su delovale hrvatske formacije. Nije bio na pomenutom sastanku niti je znao za odluku o formiranju radnog voda. Nisu tačni navodi svedoka Tomislava Šelebaja da je on čitao naredbu o okupljanju Hrvata sa potpisom optuženog Devetaka. Optuženi zna da je potpukovnik Dimitrijević napisao na papiricu naredbu o okupljanju, koju je prepisao Đura Prodanović i dao dobošaru Šelebaju. Optuženi negira navede svedoka Vlada Bošnjakovića, Josipa Kuvajdžića, Ivana Mujića, Stjepana Peulića i Ljubomira Solakovića da je on još 17.10.1991. izdvojio Hrvate za radni vod [radi pretresa terena] i da je saslušavao privedene Hrvate.

Ako je bio 17.10. uveče na sastanku u zadrugi, to je moglo biti samo u delu o radnim izveštajima i informacijama, kada je i on referisao o svom radu.

Dana 18.10.1991. ujutru došao je u zadrugu i zatekao haos. Video je da dobrovoljci maltretiraju privedene Hrvate, da ih bodu nožem i udaraju raznim predmetima. Obratio se Darku Periću za pomoć a ovaj ga uputio na potpukovnika Dimitrijevića. Našao ga je u školi i on mu je odobrio da uzme vojnike. Nije mu ništa rekao o maltretiranju privedenih Hrvata jer nije bio nadležan za dobrovoljce. Sa vojnicima se vratio u zadrugu i uspeo je da jedan broj Hrvata izvuče iz radnog voda. Potom je otisao u Sremsku Mitrovicu. Nije bio prisutan kada je vod Hrvata odveden na minsko polje.

Optuženi nije znao lokaciju na kojoj je postavljeno minsko polje, mada se pričalo da JNA postavlja minska polja.

Za pogibiju Hrvata na minskom polju saznao je kada se vratio iz Sremske Mitrovice. Iako je u povratku prošao pored minskog polja nije video da se tamo nešto desilo. Od Devčića i Radojčića je saznao za pogibiju Hrvata. Ručao je sa potpukovnikom Dimitrijevićem i kapetanom Veljovićem u školi, i razgovarali su o pogibiji Hrvata. Optuženi je rekao potpukovniku da je u Lovasu napravio mali Jasenovac. Kapetan Veljović je klimnuo glavom, u znak slaganja, i rekao da su ljudi izvedeni u minsko polje. Potpukovnik Dimitrijević je uzeo svoju torbicu i izleteo napolje.

U vezi sa događajem na minskom polju pukovnik Dušan Lončar pozvao je potpukovnika Dimitrijevića i Ljubana Devetaka da dodu kod njega. Poslao je vozilo po njih. Optuženi Devetak nije prisustvovao razgovoru između Lončara i Dimitrijevića. Pukovnik Lončar mu je rekao da mu je drago što nema ništa s tim događajem.

Predsednica Veća je podsetila optuženog da se u sudskim spisima nalazi Izveštaj komande Druge proleterske gardijske brigade upućene Prvoj proleterskoj, u kojem načelnik piše da je komandant sela Ljuban Devetak bez odobrenja komandanta jedinice TO vršio razminiranje minskih polja. Optuženi je to prokomentarisao rečima da je „prikrivanje počelo od prvog dana“.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje advokata Todorovića optuženi Devetak je izneo da su Srbi bili obavešteni unapred da će JNA granatirati Lovas i zato su se svi sklonili u podrume pre nego što je počelo granatiranje. Unapred se znalo u koja hrvatska dvorišta i kuće treba baciti bombu i koje kuće pripadaju funkcionerima HDZ-a. To govori da su dobrovoljce vodili lokalni Srbi i da su im davali podatke koje oni sami nisu mogli znati.

Na pitanje Nataše Kandić, optuženi je tvrdio da su i Srbi išli u berbu kukuruza i obavljali druge poslove oko letine ali nije mogao da navede ime nijednog Srbina. Na njen pitanje odkle mu saznanje da je JNA imala plan da osvoji Lovas, optuženi je rekao da je reč o njegovom ličnom znanju da je sa vojnog aspekta za JNA bilo važno da na teritoriji između Šida do Vukovara, gde je vodila rat, uspostavi kontrolu.

Optuženi je na pitanje Nataše Kandić rekao da je ulazio u prostorije SNO u Pazovi, dok autobus za dobrovoljce nije stigao, da se pozdravi sa Mirkom Jovićem, iako je pre toga tvrdio da nije bio u stranci kada su dobrovoljci krenuli za Tovarnik.

Na insistiranje Nataše Kandić optuženi je izneo da je iz voda za pretres terena izveo one Hrvate koji su ranije radili u mehanizaciji i znali da rukuju traktorima i kombajnjima jer je sezona branja kukuruza bila počela.

Komentar:

Sudenje su pratili četiri člana porodica žrtava iz Lovasa, monitor Centra za mir, nenasilje i ljudska prva iz Osijeka. Sudenje je pratio i Žena u crnom.